

Dombrovski Áron

Az erős lehetségesvilág-fikcionalizmus lehetősége

Ennek a tanulmánynak az a célja, hogy az erős artefaktalista lehetségesvilág-fikcionalizmus (EALVF) elméletét¹ tovább mélyítse, a hangsúlyt ezúttal a koncepció szemantikai részére helyezve, de szem előtt tartva annak szoros kapcsolatát a metafizikával. A szakirodalomban többen² érvelnek amellett, hogy a „hagyományos” lehetségesvilág-fikcionalizmus erős változata nehéz helyzetben van, és több előnnyel jár, ha feladjuk azt és egy gyenge változatot fogadunk el. Ezzel szemben azt gondolom, hogy az erős lehetségesvilág-fikcionalizmus, bizonyos megszorítások és metafizikai elemek bevonásával, plauzibilis alternatíva lehet a lehetségesvilág-metafizika területén.

A dolgozat 1. részében röviden bemutatom az EALVF-et, és kitérek a lehetségesvilág-fikcionalizmus felosztására, amely a gyenge és erős fikcionalizmus megkülönböztetését jelenti. A 2. részben két ellenvetést mutatok be, amelyek a lehetségesvilág-fikcionalizmus erős változatát támadják, ahhoz a konklúzióhoz vezetve, hogy az elméletnek csak a gyenge változata tartható, vagy legalábbis érdemes amellett elköteleződnünk. Emellett ismeretem Tuboly fikcionalizmus mint explikáció koncepcióját. A 3. részben két meglátást fogalmazok meg Tuboly álláspontjával kapcsolatban, majd felvázolom a saját meglátásaim a lehetségesvilág-fikcionalizmussal kapcsolatban. Ennek lényege az EALVF hatókörének korlátozása a tudományos nyelvre.

1. Lehetségesvilág-fikcionalizmus: erős és gyenge változatok

Mindenekelőtt érdemes arra kitérni, hogy mi is az a lehetségesvilág-fikcionalizmus, és a különböző változatai miben térnek el egymástól. A hétköznapi beszélgetéseink során valamennyien teszünk az alábbihoz hasonló kijelentéseket, amelyek tartalmazzák a „lehetséges”, „lehetetlen”, „szükségszerű” vagy „kontingens” kifejezéseket:

(1) Lehetséges, hogy léteznek beszélő szamarak.

Ezek az úgynevezett modális kijelentések. A modális kijelentések szemantikai elemzéséhez a legjobb eszköz a lehetségesvilág-beszédmód használata, amelyet széleskörűen alkalmaznak a filozófusok és a nyelvészek. A módszer lényege az, hogy a modális kijelentéseinket a lehetségesvilág-beszédmód segítségével parafrázáljuk úgy, hogy például a fenti (1) kijelentés a következő formát ölti:

(1*) Van olyan lehetséges világ, amelyben léteznek beszélő szamarak.

A beszédmód hasznosságával, valamint azzal, hogy tényleg ez a legjobb módszerünk-e a modális kijelentések elemzésére nem kívánok a továbbiakban foglalkozni. A módszer elfogadásából eredő metafizikai probléma azonban figyelemre méltó: az (1*) kijelentésben szereplő „van” szócska a Quine által bevezetett metaontológiai elv értelmében³ elkötelez bennünket a lehetséges világok létezése mellett. Magyarán, aki használja a lehetségesvilág beszédmódot – és elég sokan használják – az elköteleződik a lehetséges világok létezése mellett, vagyis amellett, hogy vannak lehetséges világok. Érthető módon ezt sokan nem kívánják vállalni.

Ezen a ponton jön be a képbe a lehetségesvilág-fikcionalizmus elmélete, amely célkitűzését tekintve megszabadít bennünket a nemkívánatos ontológiai teherrel, hogy továbbra is használhatjuk magát a beszédmódot. Ezt az „f fikció szerint p” mondatoperátor segítségével éri el, amelynek a hatókörén belülre kerül az egzisztenciális kvantor (vagyis a „van” szócska), emellett pedig meg is változtatja a mondat jelentését. A fikciós operátor a lehetségesvilág-beszédmód minden kijelentése előtt szerepel, még akkor is, ha nincs explicitté téve. A fikcionalista számára (1*) teljes formájában tehát úgy néz ki, hogy

(1**) A lehetséges világok fikciója szerint van olyan lehetséges világ, amelyben léteznek beszélő szamarak.

Az így kiegészített (1**) kijelentés már ártalmatlan, nem kötelez el a lehetséges világok létezése mellett. A kulcslépés itt az, hogy a fikcionalista a lehetséges világok elméletét fikciónak tartja, amiknek pedig legalapvetőbb tulajdonságuk, hogy nem kell igaznak lenniük a valóságban. Így mondhatja például valaki azt, hogy a fikció szerint létezik Sherlock Holmes, igazságot kifejezve ezzel, de anélkül, hogy elismerné azt, hogy a

¹ Ennek kifejtéséhez lásd: DOMBROVSZKI, megjelenés előtt.

² Például NOLAN 1997., SAUCHELLI 2013., TUBOLY 2017., WOODWARD 2011.

³ Miszerint létezni annyi, mint egy egzisztenciális kvantor által kötött változó értékének lenni. Lásd: QUINE 2002. A quine-iánus meta-ontológiáról bővebben: VAN INWAGEN 1998.

valóságban is létezik.⁴ Ez tehát a lehetségesvilág-fikcionalizmus alapvető működése, nézzük meg ezután, hogy milyen fajtái vannak az elméletnek.

A megkülönböztetés alapjául az szolgál, hogy a fikcionalista milyen szerepet szán a kiválasztott fikciónak. Szögezzük le az elején, hogy a felhasznált fikció a genuin realizmus elmélete, Lewis 1986-os könyve, az *On the Plurality of Worlds* [OPW].⁵ Alkalmazhatjuk-e az OPW-t arra, hogy szemantikailag elemezzük vele az (1)-hez hasonló, igazságértékkel rendelkező hétköznapi modális kijelentéseinket, mint például (1)-t?⁶

A gyenge lehetségesvilág-fikcionalisták szerint nem. Mit is jelent ez? Azt, hogy a gyenge változat képviselője alapvetőnek tartja az (1)-hez hasonló modális kijelentéseket, azok jelentésével és igazságalkotójával együtt,⁷ álláspontja szerint ezekre épülnek rá a lehetséges világokról szóló kijelentések. Azzal a problémával, hogy min alapulnak a modális kijelentések, vagy nem foglalkozik – tehát agnosztikus marad a kérdésben –, vagy valamilyen más elméletet használ fel, ami független a lehetségesvilág-fikcionalizmustól. A gyenge változat képviselője tehát pusztán *pragmatikus* szerepet szán Lewis könyvének, olyan eszköznek tekinti, amely lehetőséget biztosít számára ahhoz, hogy felhasználhassa a lehetségesvilág-beszédmódot a modális kijelentések elemzésére, anélkül, hogy elköteleződne a lehetséges világok létezésé mellett.

Ezzel szemben az erős lehetségesvilág-fikcionalista megfordítja a sorrendet és tovább megy: a lehetséges világokról szóló kijelentések (amelyek Lewis 1986-os könyvében szerepelnek) alapvetőbbek a modális kijelentéseknél, utóbbiak igazságértéke és jelentése az előbbiekből származtatható. Eszerint tehát a fikciónak nem csak pragmatikai szerepe van (azaz hogy felhasználjuk a modalitás értelmezése során), hanem szemantikai is: a lehetséges világokról szóló állítások segítségével elemezzük a modális kijelentéseket, az utóbbiak objektív igazsága a történet (vagyis a fikció) tartalmától függ.

Tehát, abból a szempontból, hogy milyen szerepet szánunk a lehetséges világok fikciójának, két különböző álláspontot különíthetünk el: a gyenge változat szerint a modális kijelentések jelentése nem magyarázható a fikcióval; az erős változat szerint viszont a modális kijelentések jelentése és igazságértéke megalapozható a fikció segítségével. A következő részben az erős lehetségesvilág-fikcionalizmussal szemben mutatok be két ellenvetést.

2. Három probléma az erős lehetségesvilág-fikcionalizmussal

Az első ellenvetés, amelyet Daniel Nolan fogalmazott meg, azt kifogásolja, hogy a lehetségesvilág-fikcionalizmus túlságosan „mesterséges” teszi a modalitást.⁸ Plauzibilis azt feltételezni, hogy a fikciók vagy az egyes elméletek emberalkotta létezők. Például a *Sherlock Holmes* történetek nem léteztek azelőtt, mielőtt Conan Doyle megírta ezeket és ugyanígy a *Monadológia* sem létezett volna, ha Leibniz nem hozza létre azt. Nehéz lenne azt gondolni, hogy Doyle vagy Leibniz felfedezte a már korábban is létező műveket, úgy ahogyan például a csillagászok fedeznek fel már korábban is létező bolygókat vagy más hasonló entitásokat. Ez alól pedig a genuin lehetségesvilág-realizmus elmélete (vagy fikciója) sem kivétel: nagyon valószínű, hogy maga David Lewis hozta létre annak legteljesebb formáját 1986-ban.

Ha ezt el tudjuk fogadni, és kitartunk azon premissza mellett, hogy az objektív modális kijelentések igazságalkotója nem más, mint Lewis fikciója, Nolan szerint kellemetlen következményekkel kell számolnunk: „úgy tűnik, hogy ha a Leibnizhez, Saul Kripkéhez és David Lewishoz hasonló emberek nem léteztek volna, és senki más nem gondolta volna ki a lehetséges világok elméletét, akkor egyáltalán semmi nem lenne lehetséges.”⁹

Másodszor pedig Tuboly megjelenés előtt álló tanulmányával kívánok foglalkozni, amely az elmélet gyenge változatát motíválja. A szerző távolabbi nézőpontból közelít a probléma felé, és nem tekinti feltétlenül igaznak azt az előfeltevést, hogy a fikcionalista fikciója emberalkotta létező, számot vetve olyan lehetőségekkel is, mint

⁴ Bár a helyzet ennél bonyolultabb: *hétköznapi meggyőződéseink* alapján valóban azt mondjuk, hogy Sherlock Holmes nem létezik, azonban nyomós okunk van arra, hogy ezt kétségbe vonjuk. Legnépszerűbb nyelvfilozófiai elméleteink ugyanis megkínázzák azt, hogy a fiktív nevekhez jelöletet társítsunk, és feltételezzük, hogy léteznek fiktív karakterek, mitikus tárgyak vagy hipotetikus entitások. Lásd: DOMBROVSZKI 2015. Mivel a lehetséges világok fikcionalista megközelítése szintén fikcióként bánt a lehetséges világok elméletével, ezért a benne szereplő lehetséges világok, mint fiktív entitások szintén létező tárgyak. Ez szembemegy a fikcionalista eredeti célkitűzésével, ami az antirealizmus volna. A lehetségesvilág-fikcionalizmus metafizikájához lásd: DOMBROVSZKI, megjelenés előtt.

⁵ Vö. ROSEN 1990. 333–335.

⁶ A kérdéssel bővebben lásd NOLAN 1997, amelyen a fenti gyenge és erős változat megkülönböztetése is alapul. A lehetségesvilág-fikcionalizmus egyéb szempontok szerinti differenciálásához lásd: NOLAN 2016.

⁷ Az igazságalkotók elméletéről magyarul KOCSIS 2016 ír.

⁸ Lásd NOLAN 1997.

⁹ NOLAN 1997. 264.

a platonizmus vagy a konkretizmus. Az így kapott dilemma azonban, hasonlóan az eddigiekhez, nem sok jót ígér a fikcionalistának. Amennyiben úgy gondoljuk, hogy a fikcionalista fikciója konkrét entitás, akkor problémás, „kimondottan hibásnak tűnő”¹⁰ pozíciót vagyunk kénytelenek védelmezni, ha pedig a fikcionalista fikcióját absztrakt artefaktumnak tekintjük, akkor a már korábban említett probléma tér vissza.

A harmadik lehetőség, miszerint a fikcionalista fikciója téridőn kívüli, örök platonikus entitás, tulajdonképpen egy járható útnak tűnik: egy ilyen típusú létező sikeresen alapozhatja meg a hétköznapi nyelvben is használt modális kijelentések szemantikai tartalmát. Ezen a ponton azonban belép a képbe Nolan másik ellenvetése, miszerint a platonista lehetségesvilág-fikcionalizmus voltaképp nem sokban különbözik a nyelvi ersatz realizmustól.¹¹ A nyelvi ersatz realizmus szerint a lehetséges világok proposíciók (melyek platonikus entitások) maximális és konzisztens halmazai. Ha a fikciókat platonikus létezőknek tekintjük, voltaképpen azok is proposíciókból épülnek fel. Az érv konklúziója szerint végül elmosódik a határ az ersatz realizmus és a fikcionalizmus között, és a realista javaslattal szemben a fikcionalizmus alulmotivált opciót jelent. Nincs tehát okunk arra, hogy a fikcionalizmus ezen válfaját válasszuk.

Tuboly dilemmájának mindhárom ágát végigjárva azt látjuk, hogy az erős lehetségesvilág-fikcionalizmus igen rossz helyzetben van, következtetése szerint akkor menthetjük csak meg a fikcionalista vállalkozást, ha feladjuk a törekvést arra, hogy az elméletet erős értelemben próbáljuk meg alkalmazni.

A gyenge változat azonban Tuboly szerint továbbra is működőképes, sőt érdemes is azt választanunk, és mivel tanulmányában a fikcionalizmus olyan koncepcióját mutatja be, amivel magam is egyetértek, röviden vázolom ennek lényegét. Az elgondolás Rudolf Carnap munkásságához, egészen pontosan az *explicáció* fogalmához és módszeréhez nyúl vissza.¹²

Az explicációt Carnap eredetileg a tudomány kontextusában alkotta meg, és egy gyenge értelemben előfeltételezi azt, hogy a mindennapi emberi kommunikációban bizonyos jelenségek megnevezésére eltérő fogalmakat használunk, mint a tudományos gyakorlat során. Míg a hétköznapiakban minden probléma nélkül mondhatunk olyanokat, hogy „x melegebb, mint y”, „a Föld gömbölyű” vagy „x piros színű”, a kutatók inkább olyanokat szoktak mondani, hogy „x hőmérséklete magasabb, mint y-é”, „a Föld geoid alakú” vagy „az x-ről visszavert fény hullámhossza 650nm”, az eltérő terminusokat pedig jó okkal használják. A *hétköznapi nyelv* kifejezései sok esetben szubjektívek, pontatlanok, nem mindig egyértelműek, kvalitatívok, ezzel szemben a *tudományos nyelv*ben törekszünk az objektív, egzakt, egyértelmű és kvantitatív fogalmak használatára. A hétköznapi nyelv és a tudományos nyelv közti különbség természetesen nem egy szükségszerű, szigorú határral meghúzott fogalmi elkülönítés, egyszerűen a gyakorlatban megmutatkozó tendenciák leírása – a két „nyelv” között igen gyakran van átmenet.¹³

Az explicáció módszere alatt Carnap azt az eljárást érti, melynek során a hétköznapi nyelv valamely homályos és pontatlan kifejezését (az explicandumot) egy olyan, precízebb, egzakt terminussal (az explicátummal) helyettesítjük a tudományos nyelvben, amely már alkalmas arra, hogy tudományos célokra használjuk; a fent említett három példa esetén is ugyanezt a módszert alkalmaztuk.

A módszer azért fontos számunkra, mert magát a lehetségesvilág-beszédmódot is felfoghatjuk egyfajta explicációként. Ennek során a hétköznapi nyelvben használt „lehetséges, hogy p”, „lehetetlen, hogy p” és „szükségszerű, hogy p” kifejezéseket a tudományos nyelvben a „van olyan lehetséges világ, hogy p”, „nincs olyan lehetséges világ, hogy p” és „minden lehetséges világban p” kifejezésekkel helyettesítjük.

Az így kapott modell az esetek nagy részében helyesen fogja leképezni a természetes nyelvi használatot, ám ez nem feltétlenül lesz minden alkalommal így, akadhatnak ugyanis eltérések, amikor a köznapi nyelvben másként használjuk a „lehetséges” kifejezést, mint a tudományos nyelv „van olyan lehetséges világ” kifejezését. „Éppen emiatt nem elemzés, magyarázat vagy épp definíció az explicáció.”¹⁴ Tuboly amellet érvel, hogy az explicáció során nem történik olyan jellegű szemantikai mozzanat, mint amelyet a lehetségesvilág-fikcionalizmus erős elmélete feltételezne, vagyis hogy a modális állítások *valódi jelentését* adnánk meg, ezért a fikcionalizmus mint explicáció voltaképpen a fikcionalizmus gyenge változatát jelenti. A kérdéssel fontos foglalkozni annak eldöntéséért, hogy az explicációként felfogott fikcionalizmus erős-e vagy gyenge. Ennek tárgyalására ezért a következő részben még visszatérünk.

¹⁰ TUBOLY 2017.

¹¹ NOLAN 1977. 269–273. Az évrre válaszol WOODWARD 2011. Magyarul TUBOLY 2012., TUBOLY 2017., valamint DOMBROVSZKI, megjelenés előtt foglalkozik az érvel.

¹² Legkidolgozottabb formájában CARNAP 1950. 1–18.

¹³ Ez a distinkció a pozitívista tudományfilozófia nézeteit juttathatja eszünkbe, amelyet a legtöbben már meghaladottnak gondolnak. A megkülönböztetést ért kritikák helytállónak tűnnek, javaslatom ezért az, hogy ne tekintsük a különbséget éles határvonalnak, egyszerűen olyan gyakorlati különbségről van szó, mint például hogy másként beszélünk a hétköznapiakban és másként akkor, amikor tudományos előadást tartunk. Ilyen alapon beszélhetünk például irodalmi nyelvről is, ami a regényekben, versekben megmutatkozó, a hétköznapiánál gazdagabb és kifejezőbb szókészletre utal.

¹⁴ TUBOLY 2017.

Összefoglalva tehát az eddigieket, az erős lehetségesvilág-fikcionalistának el kell számolnia azzal, hogy az általa választott fikciónak mi a metafizikai természete. Döntsön azonban bármilyen metafizikai elmélet mellett, problémákba fog ütközni, és célkitűzését, hogy a hétköznapi modális kifejezéseket szemantikailag megalapozza, fel kell adnia. Éppen ezért Tuboly szerint akkor járunk a legjobban, ha a gyenge fikcionalizmust választjuk, annak is egy speciális változatát, amely a fikcionalizmust explikációként fogja fel.

3. Az erős artefaktualista lehetségesvilág-fikcionalizmus lehetősége

Ebben a részben két ponton szeretnék reflektálni Tuboly álláspontjára a lehetségesvilág-fikcionalizmust illetően, majd ezek után saját javaslatomat fogom bemutatni. Abban egyetértek Tubollyal, hogy a fikcionalizmus explikáció, ám ezt kiegészítem azzal, hogy a fikcionalista fikcióját absztrakt artefaktumnak tekintem,¹⁵ valamint azzal, hogy a tudományos nyelvben erősnek tartom a fikcionalizmust, a hétköznapi nyelvben viszont gyengének.

Az első, metafizikával kapcsolatos meglátásom az alábbi passzusról szól:

[...] a fikcionalista megközelítése egyszerűbb a lehetségesvilág-beszédmódnál! Nem posztulál számtalan, a mi világunk ontológiai státuszával megegyező státuszú lehetséges világot; sem ersatz-világokat. A visszafogott fikcionalista valóban egyszerűbb ontológiai szempontból riválisainál.¹⁶

Az egyszerűség itt arra vonatkozik, hogy míg az erős lehetségesvilág-fikcionalizmus képviselőjének ahhoz, hogy elmélete működését megmagyarázza, választ kell találnia arra, hogy mi a választott fikció metafizikai természete – hiszen a fikció adja meg a modális állítások jelentését és ezért fontos elszámolni annak mibenlétével – addig a gyenge változat esetén megkerülhetjük ezt a problémát.

Ez a fajta egyszerűség azonban kételyeket támaszthat bennünk azért, mert nem arról van szó, hogy a jelenségek ugyanazon körét magyarázzuk jóval egyszerűbben, hanem pusztán megkerüljük a fikcionalista fikciójának egész problémakörét. A gyenge fikcionalista ugyanúgy felhasználja a lehetséges világok fikcióját, amit tehát létezőnek tekint, mert nemlétező dolgokat nem tudunk használni. És bár nem kötelessége elszámolni a fikció természetével, hiszen módszere pusztán pragmatikus, a problémát mindenesetre nem tüntette el, csak figyelmen kívül hagyta. Ezért azok a fikcionalisták, akik metafizikai magyarázattal is előállnak a felhasznált fikció természetével kapcsolatban, bár bonyolultabb lesz az elméletük, egy bizonyos tekintetben mégis előnyben lesznek azokkal szemben, akik nem számolnak el ezzel.

A másik meglátásom a Tuboly által bemutatott elmélet motivációját érinti. Alapvetően a lehetségesvilág-fikcionalizmus gyenge változata filozófiai szempontból nem túl érdekes, mert ugyan deklaráltan nem metafizika-ellenes pozíció, képviselőinek nem áll szándékában a lehetséges világokkal és modalitással kapcsolatban felmerülő metafizikai problémákra választ találni – lásd az előző megjegyzést. Még a carnapi explikációval összekapcsolt változat is érzéketlen marad a modalitás és a fikciók metafizikájának fő problémái iránt. Tuboly elméletét azzal motiválja, hogy a gyenge lehetségesvilág-fikcionalizmus lehetőséget biztosít arra, hogy egy olyan elméletet, amelyet nem feltétlenül tartunk igaznak, hasznossága miatt mégis alkalmazzunk. A gyenge fikcionalizmus „engedélyt” ad arra, hogy a lehetségesvilág-beszédmód és a hétköznapi modális kijelentések között mozogjunk. „Fogadjuk hát el. Nem azért, mert igaz, nem azért mert leírja a világ fundamentális szerkezetét, ahol az externális állításokat realista hipotézisek tartalmi tennék igazgá, hanem *azért, mert hasznos*, felhasználható ott, ahol az externális állításokat is használjuk, pontosan rögzítettek a használati szabályai, termékeny, és (ontológiai értelemben) egyszerű.”¹⁷

A fenti sorok azonban sokkal inkább egy instrumentalista attitűdöt implikálnak, mint fikcionalistát.¹⁸ Az instrumentalizmus lényege az, hogy agnosztikusak maradunk az elmélet igazságával kapcsolatban – szemben a fikcionalizmussal, amely szerint a diskurzus valóban reprezentálja a vizsgálódási területet –,¹⁹ annak következményeit azonban már elfogadjuk és felhasználjuk. Ilyen instrumentalista attitűdöt képviselnek például azok a mérnökök, akik a házakat a newtoni mechanika törvényeinek megfelelően tervezik, noha magát az elméletet nem feltétlenül tartják igaznak. A fikcionalizmus mint explikáció módszere hasonló attitűdöt tükröz: nem köteleződik el az elmélet igazsága vagy hamissága mellett, a diskurzust pedig kizárólag annak hasznossága miatt kívánja megtartani, hogy segítségével hatékonyan elemezhesse a modális kijelentések logikai szerkezetét.

¹⁵ Az elmélet metafizikai aspektusaival ez a tanulmány nem vet számot. Ehhez lásd: DOMBROVSZKI, megjelenés előtt. Az absztrakt artefaktum elmélet kifejtéséhez pedig THOMASSON 1999.

¹⁶ TUBOLY 2017.

¹⁷ TUBOLY 2017. Kiemelés tőlem.

¹⁸ Egyébként a modális instrumentalizmus koncepciója már létezik. Lásd: DARDIS 2015.

¹⁹ ROSEN 2005. 14.

Mindez plauzibilisen véghezvihető az „instrumentalizmus mint explikáció” koncepcióján keresztül. Ebben a lehetséges elméleti koncepcióban magunk mögött hagyjuk a fikcionalizmus egész koncepcióját a fikciós operátorral együtt, de nem vetjük el a carnapi explikáció módszerét, így elméletünk még egyszerűbb lett.

Mindezeket leszámítva, Tubolynak és a többi gyenge lehetségesvilág-fikcionalistának feltehetően igaza van abban, hogy a hétköznapi nyelv modális kijelentéseinek szemantikai elemzése nem vihető végig Lewis 1986-os könyve alapján. Azonban azt gondolom, hogy a tudományos nyelvre nézve a Lewis elmélete – vagy bármely választott fikció – meghatározó az igazságértékek tekintetében.

Ha felidézzük az (1**) kijelentést, azt láthatjuk, hogy a mondat azért igaz, mert a lehetséges világok fikciója szerint igaz az operátor hatókörében álló kijelentés. Ha Lewis története helyett például a *Sherlock Holmes* fikciót használnánk, a kijelentés hamis lenne, hiszen a *Sherlock Holmes* fikciója szerint nem léteznek beszélő szamarak. (1**) kijelentés igazságértéke tehát Lewis történetére épül.

Az általam javasolt kép a következő. Különböztessük meg egymástól a hétköznapi nyelvet és a tudományos nyelvet, utóbbiba beletartozik a lehetségesvilág-beszédmód „mesterséges” nyelve is. A hétköznapi modális kijelentések elemzése úgy zajlik, hogy a nyelvészek, filozófusok a carnapi explikáció eljárásával lefordítják a hétköznapi nyelvet a tudományos nyelvre. De amíg a hétköznapi nyelv modális kijelentéseinek igazságalkotóival kapcsolatban agnosztikusak maradunk, kijelenthetjük, hogy a tudományos nyelvben a fikcionalista választott fikciója szemantikai szereppel bír.

Nolan ellenvetése ezek után fel sem merül, vagy ha a tudományos nyelvre kívánjuk alkalmazni, akkor plauzibilis következményekkel jár: mivel a lehetségesvilág-beszédmód maga is egy mesterséges képződmény, nem követünk el komoly hibát a „mesterségessé tételben.” Ha Leibniz, Kripke, Lewis és más filozófusok nem gondolták volna ki a lehetséges világok elméletét, akkor nem létezne a lehetségesvilág-beszédmód sem.

Akárhogy viszonyulunk is a lehetségesvilág-fikcionalizmus elméletéhez, sem az erős, sem a gyenge változat nem általánosítható a hétköznapi és a tudományos nyelvre, azonban mindkét változatnak megtalálhatjuk a maga hatókörét. E tanulmány legfontosabb konklúziója tehát az, hogy helyesen járunk el akkor, hogyha mind a gyenge, mind pedig az erős változatot fenntartjuk, az előbbi a hétköznapi nyelvre, utóbbit pedig a tudományos nyelvre alkalmazzuk.

Bibliográfia

CARNAP 1950 = CARNAP, Rudolf: Logical Foundations of Probability. University of Chicago Press, Chicago, 1950.

DARDIS 2015 = DARDIS, Anthony: Modal Fictionalism and Modal Instrumentalism. *Organon F* 22/4. 439–460.

DOMBROVSZKI 2015 = DOMBROVSZKI Áron: Referálnak-e a fiktív nevek? Kripke és Salmon a negatív egzisztenciális állításokról. *Elpis* 9/1. 77-94.

DOMBROVSZKI, megjelenés előtt = DOMBROVSZKI Áron: A lehetségesvilág-fikcionalizmus új elmélete. *Elpis*. Megjelenés előtt.

KOCSIS 2016 = KOCSIS László: Az igazságalkotás metafizikája. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2016.

LEWIS 1986 = LEWIS, David: On the Plurality of Worlds. Basil Blackwell, Oxford, 1986.

NOLAN 1997 = NOLAN, Daniel: Three Problems for 'Strong' Modal Fictionalism. *Philosophical Studies* 87/3. 259–275.

NOLAN 2016 = NOLAN, Daniel: Modal Fictionalism. In Edward N. Zalta (szerk.): The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2016 Edition). <http://plato.stanford.edu/archives/spr2016/entries/fictionalism-modal/>.

QUINE 2002 = QUINE, Willard Van Orman: Arról, hogy mi van. In Máté András – Forrai Gábor (szerk.): A tapasztalattól a tudományig. Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 115–135.

ROSEN 1990 = ROSEN, Gideon: Modal Fictionalism. *Mind* 99/395. 327–354.

ROSEN 2005 = ROSEN, Gideon: Problems in the History of Fictionalism. In Mark E. Kalderon (szerk.): Fictionalism in Metaphysics. Oxford University Press, Oxford, 2005. 14–64.

SAUCHELLI 2013 = SAUCHELLI, Andrea: Modal Fictionalism, Possible Worlds and Artificiality. *Acta Analytica* 28/4. 411–421.

THOMASSON 1999 = THOMASSON, Amie L.: Fiction and Metaphysics. Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

TUBOLY 2017 = TUBOLY Ádám Tamás: Fikcionalizmus mint explikáció? Lehetséges világok és fiktív karakterek. In Szabó Erzsébet – Vecsey Zoltán (szerk.): Az irodalmi fikciók megértésének mechanizmusai. Grimm Kiadó, Szeged, 2017. Megjelenés előtt.

TUBOLY 2012 = TUBOLY Ádám Tamás: A lehetséges világok fikcionalista elméletének nehézségei. *Elpis* 6/2. 83–97.

VAN INWAGEN 1998 = VAN INWAGEN, Peter: Meta-ontology. *Erkenntnis* 48/2. 233–250.

WOODWARD 2011 = WOODWARD, Richard: Is Modal Fictionalism Artificial? *Pacific Philosophical Quarterly* 92/4. 535–550.